

A nő a társadalomban

ÍRTA KÉTHLY ANNA

„Leány!” — mondják kissé csalódottan, amikor az újszülött *hangos* sírással jelzi belépését az életbe. Leány — mit talál itt, hogyan illeszkedik be azokba a keretekbe, amelyek őt ezen a földön fogadják?

*

A fogadtatás jelentősen kedvezőbb, ha az újszülött szabályszerűen megkötött házasságból származik. Ebben az esetben jogi állása és gazdasági igényei is kedvezőbbek, mint *házasságon kívül született társáé*. A törvény védi őt az apa keresetére, jövedelmére, vagyonára vonatkozó igényeinek érvényesítésénél, örökösödésnél. A „törvénytelen” szülött ellátásának, neveltetésének, iskoláztatásának költségei legtöbbször csak hosszas és bizonytalan pereskedéssel érhetőek el. A *természetes apa* családi, vagy szerzett vagyonából törvényes örökrésze nincsen. A *társadalmi elfogultság* sokszor egész életén keresztül üldözi, félszegséget, kisebbségséget! érzést ültet belé. A *leánygyermek* érzékenyebb lelke ezeket a sérelmeket fokozottabban fogja fel, mint a fiúgyermeké.

A *gazdasági körülmények* hatása azonban a törvényes házasságból született gyermekeknél is jelentkezik. A rosszul táplált, sokszor a szülés percéig munkában álló *anya* méhében nem fejlődhetik egészségessé és ellenállóvá a magzat. Ennek következménye a holt magzatok szülése, vagy az élveszületettek pusztulásának magas száma az első életévekben. Évtizedek óta folyó állami és társadalmi gyermekvédelmi munka eredményeként megállapítható ugyan a javulás ebben a vonatkozásban, ez azonban inkább a *gyermekgondozási ismeretek* terjedésének, babonák és káros szokások kiirtásának köszönhető. Azokat az okokat, amelyek a *gazdasági viszonyokban* gyökereznek, alig tudták korlátozni. Ezek az okok továbbkísérik a gyermeket életútján.

A gyermekvédelem és gondozás hiányai az óvodaköteles korban a legveszedelmesebbek. Ebben a korban kezdi el a gyermek társak közé kerülő *aszociális lény a közösséghez, a társasághoz, környezethez való alkalmazkodását*. Az a bánásmód vagy magatartás, amely ebben a korban hat reá, meghatározza későbbi szembeállását vagy illeszkedését a közösséghez. Állíthatjuk-e, hogy a 3-6 évesek *tömegnevelése* (a 80-100, sőt 120-as lélekszámú óvodákban!) kedvező hatással van a gyermekekre? E tömegelbánás egyik jelenségét külön is ki kell emelnünk. A gyermekkel való foglalkozás során már ebben a korban jelentkezik a két nem közötti megkülönböztetés. A *leánygyermek* természetes temperamentumát, ösztönös kitöréseit lefékezik. A leány legyen csendes, sorbanülő, könnyen fékezhető, nehogy évekkel később Petrucchióinak gondoljai legyenek makrancos Katája megszeliidítésével.

Iskolaévek

Ez a kettősség folytatódik az *Iskolakötelezettség korában is*. *Kétféle tanterv* kétféle előkészítést nyújt fiúnak és leánynak. A modern gazdasági élet bevonta a társadalmi munkafolyamatba a női munkatörést is, az iskola alapvető tanterve mégis csak a *családi és a háztartás* mint „természetes hivatalos” feladat irányítja a leányt. A tanulási

részére. A család jobban igénybe veszi a leánygyermek idejét és munkaerejét az otthoni munkánál és ezzel figyelmet és erejét elvonják attól, hogy képességeit teljes mértékben a tanulásra fordítsa.

Az utóbbi évek szociális jelszóáradatában elhangzott az az ígéret is, hogy „kiválogatjuk az alsó néposztályok tehetséges gyermekeit”. Aki mondta, bizonyára azt hitte, hogy ezzel korszakalkotót mondott. De nem gondolt arra, hogy a kiválogatás anyaga az egész népesség legyen, mert igazságtalan, hogy a vagyon, vagy az osztályelhelyezkedés utat nyisson a felsőbb oktatás igénybevételére — tehetség és képesség nélkül is. Megfizetik az iskoláztatás költségeit — mondják védelmükre —, ez azonban nem állja meg a helyét. A felsőbb oktatásnak egy személyre eső költsége sokkal több, mint amennyit egy tanuló fizet s ezt a költségtöbbletet az állam csak akkor vállalhatja, ha ellenértékül a közösség számára értéket jelentő tehetséget képeztetni tud. A tehetséges szegény gyermek amúgy is lebíratatlan hátrányokkal indul ebbe a küzdelembe. Rossz lakásban, zsúfolt környezetben, elégtelen fűtés és világítás mellett, sokszor éhesen, vagy kenyérkereső munka után elcsigázottan tanul. A falusi, vagy tanyai gyermek iskolája lakóhelyétől távol van, nincsenek internátusok vagy menzák, amelyek a tanulás idejét gondtalanná tennék. A tanszerek, könyvek, iskolai segédeszközök elviselhetetlenül drágák. Mindezek a bajok még erőteljesebben jelentkeznek a *leánygyermek* iskoláztatásánál. Ha a *tehetséges fiúgyermek* továbbtanításáról van szó, a szülő inkább megerőlteti magát és hoz áldozatokat, mint a *leánygyermeknél*, akinek elkallódott tehetsége nem okoz a felnőtteknek annyi lelki-furdalást, mint a fiúgyermeké. A felnőttek keresetének pótlására is könnyebben és korábban állítják munkába a *leánygyermeket*, mert a közfelfogás szerint a leány kevesebb és hiányosabb előképzettséggel is dolgozhat.

Túl az iskolán ... a dolgozó nő

Az iskolaköteles koron túl kezdődik a *fiú és leány* szociális és gazdasági elhelyezkedésének és értékelésének teljes szétválása. Legkirívóbb élességgel természetesen a *proletár- és kispolgári osztályban* mutatkozik ez a jelenség, mert a vagyon és a rang a *leánygyermek* gazdasági védetségét sokkal magasabb korig terjeszti ki. A mezőgazdasági népességnél az iskolaköteles kort betöltött leány már a felnőttekkel együtt végzi a munkát. Az ipari foglalkozásra bocsáthatóság korhatára a tizennegyedik életév, a városi fiúgyermekkel tehát legtöbbször elvégeztetik a nyolc elemi, vagy a négy polgári. A leányok közül sokkal kevesebben végezik el ezeket az osztályokat. A betöltött iskolaköteles kor után elmennek kifutónak, szakképzettséget nem igénylő gyári, vagy üzleti és kisüzemi munkára. A *leánygyermek szakmai kiképzésének* rendkívül sok korlátozása van. Sok szakma egyáltalán nem szerződtet *leány tanoncot*, nem is ad alkalmat arra, hogy a nő tanult szakmunkássá képezze ki magát. A magasabb képzettséget (főiskolát, egyetemet) igénylő pályákat nálunk az utóbbi években teljesen elzárták a nők előtt. Ahol nőket alkalmaznak, munkafeltételeik átlagosan rosszabbak, bérük alacsonyabb, mint a férfié. A szociális biztosításban is hátrányba kerülnek, mert alacsonyabb fizetésük alacsonyabb szolgáltatások alapja. Az öregségi biztosításban úgy általában, mint viszonylag rosszabb helyzetben van a nő. Általában, mert a *hatvanöt éves korhatár* úgy a férfi, mint a nő számára rendkívül magas és viszonylag, mert fizikuma gyorsabban felörlődik, a *munkapiacról korábban kiselejtezik*, mint a

férfit. Az a társadalmi elv, amely a gazdasági tényekkel szemben a nőt csak a család keretébe állítja, a *dolgozó nő alkalmaztatásának ideiglenességét vallja*, amely a családalapítással megszűnik. Ez az állítólagos ideiglenesség a dolgozó nő öntudatra ébresztésének egyik jelentős akadályt. Hátráltatja a szervező, a kizsákmányolás ellen védekező tevékenységét. Azok az elfogultságok, amelyeket már az óvodában elsajátított a nő magatartására, az életben való viselkedésére vonatkozólag, a gazdasági életben a könnyű és ellentmondás nélküli kizsákmányolás alanyává teszik őt. Munkahelyét állandóan ostromolja a fasiszta agitáció. A dolgozó nő a férfi munkanélküliségének, a család szétesésének, a népesedési szám csökkenésének oka — állítja az elmélet, amely a gyakorlatban semmit sem tesz a kenyéikereső nő munkába állását *részben* okozó nyomor megszüntetésére. *Azokat az elsődleges gazdasági okokat, amelyeket a termelőrend és a társadalmi munkamegosztás gyökeres megváltozása a nő munkarejének igénybevétele szempontjából jelent, semmiesetre sem tudja megszüntetni.*

A nő a társadalmi munkafolyamatban, az *új munkamegosztásban* is elérte a férfimunkás teljesítőképességének értékét. Tudjuk, hogy ennek *gazdasági ellenértékét* megtagadják tőle. Gazdasági kiskorúságát főleg azért bátyázzák körül elméletekkel, hogy munkájának *valódi értékét* ő maga is kevesebbre becsülje. Politikai értékelése is alacsonyabb, mint a férfié. Nálunk a nők aktív és passzív választójoga jelentősen szűkebb, mint a férfié. Őszintén be kell vallanunk azt is, hogy a nő *politikai érdeklődése* is kisebb, mint a közéleti munkát ismerő és abban gyakorlott férfié. A nő közéleti munkája, politikai szereplése sokszor a nők színiében is erőltetettnek, fölöslegesnek látszik. Jogaik, érdekeik védelmét biztosítottabbnak vélik a férfínál, még akkor is, ha az nagyobb képességű, felelősségű nővel áll szemben. Nem az embert, hanem a velük egyenlő — tehát szerintük alacsonyabb rangú — nőt vetik vissza ennek a *rabszolga-gondolkodásnak* szellemében.

Feleség

Pedig nemcsak a *kenyérkereső munka* területén vannak hátrányos helyzetben, hanem ott is, ahol a nő „valódi életfeladatát, természetes hivatását” tölti be. A *nő férjhezmenetelével* elveszti önállóságát, állampolgárságát, nevét, lakhelyét. Hosszú évek óta folynak a tárgyalások a Népszövetségnél a férjes nők állampolgársága ügyében. A világháború rengeteg tragédiája függ össze ezzel a kérdéssel, amelyeket az egész világ összes tudós jogászai nem képesek elintézni.

A *háztartási munka* a technika mai tökéletessége mellett a minimálisra ősökként, csak gazdasági akadályai vannak a háztartás racionalizálása megvalósításának. A vagyontalan osztályok háztartásvezető asszonyai egy *elavult háztartási gépezet* kicsinyességei között öröklődnek fel, a vagyonos osztályokéi viszont rengeteg fölösleges, *társadalmilag nem értékesített szabad idő* fölött rendelkeznek. Mindikét réteg — más-más okból ugyan — ideges és kimerült lesz és ez a hangulatuk a családi közösség békés együttélését zavarja. Ha a vagyontalan nő kiesik munkahelyéről, amelyet házasságkötése előtt elfoglalt, kiesik a munka folytonosságából is, ha tehát özvegy lesz: nincs segítsége. Ha tovább dolgozik, kettős terhe alatt romlik testi és lelki ellenállóképessége. A nő számára a családi együttes felbom-

lása súlyosabb következményekkel jár, mint a férfira. A törvény ugyan tartásdíjat biztosít a nem vétkem elvált asszonynak, de ez az összeg sokszor olyan alacsony, sokszor annyira behajthatatlan, hogy a *munkaképes életkoron túl lévő elvált nő* életfenntartása teljesen bizonytalanná válik. Ha életberendezkedésének alapja az az elv volt, hogy *a nő a családba tartozik s a férfi tiszte és kötelessége a nő eltartása*, keserves következményekkel kell fizetnie érte.

Apajogra alapított társadalmunkban a gyermek fölötti rendelkezési jog az apát illeti. Az anya köteles gyermekeivel együtt a férj és apa rendelkezéseit követni. Ha a gyakorlati élet ennek az elvnek sokszor ellene is mond, az a lehetőség, hogy a két fél közötti esetleges vitában az apa szava pusztán a törvény erejével döntsön, veszedelmeket rejt magában.

Az anyaság önmagában nem jelent dísz, kiváltságot és védettséget. A házasságon kívüli szexuális életet még akkor is üldözi a társadalmi konvenció — és elsősorban a nőt sújtja megvetésével, erkölcsi, jogi és gazdasági következményekkel — ha gyermekáldás néni származik belőle. A „törvénytelen anya” a huszadik században nem lép máglyára, nem koszorúzzák tollseprével és nem hajszolják ki a városkapun túlra, de *üldöztetésének mai formál* nem kevésbé elviselhetetlenek, mint a középkorban. Pedig a szülés, a gyermek világhozatala szolgálat a közösségnek! Rendkívül hosszúra nyúlna annak bizonyítása, hogy a házasságon kívüli szexuális élet és gyermekszülés *társadalmi és jogi üldözése* milyen szoros kapcsolatban áll társadalmunk gazdasági alapjaival, az osztályérdekek védelmével, a magántulajdonnal.

Az *anyaság kérdése* az utolsó évtizedek szociális, egészségügyi és gazdasági vitáinak egyik fontos és jelentős tárgya volt. A *születések szabályozásánál* összeütközött egy egész világ; ellene és mellette. A tiltakozások özöne hangzott el a megállapításokra, hogy „az anya rendelkezeshetik testével, hogy a népszaporodást ne mennyiségi, hanem minőségi szempontokból vizsgálják, hogy az emberiség ellátására képtelen társadalmi rendszernek nincs joga emberfölösleget a világra kényszeríteni” és így tovább. A mai viszonyok között a kérdés megoldását igazságos következtetésekre fektetni szinte lehetetlen. Tiszta és világos *alapfeltételeket* kell előbb teremteni, mielőtt ezt a rendkívül fontos problémát az egyén és a közösség-érdekével összhangzásba tudjuk hozni.

*

Nagy vonásokban, hiányosan rajzoltuk meg a nő helyzetét, amelyet már újszülött korában talál e társadalomban. Ez a társadalom készen várja őt! Ha jobbat és tökéletesebbet akar, meg kell teremtenie, azokkal együtt, akik szintén nem érzik jól magukat ma. Utópia volna, hogy jobb és tökéletesebb társadalom megteremthető? A nagy csúfolódó, G. B. Shaw, amikor véresre figurázza korunkat, megállapítja, hogy *amit elképzelni tudunk, azt meg is tudjuk valósítani*. Nem nehéz elképzelni azt a világot, amelyben *a nő nem másodrangú ember*, hanem a férfi egyenrangú társa és ez az értékelés a *társadalom erkölcsi felfogásában, jogi szerkezetében és gazdasági ellenszolgáltatásában* is megnyilvánul. De nem csupán képzeletünkre támaszkodunk ebben a kérdésben! Ennek az új világnak nyomai, első jelenségei élnek már ma is, ebben a társadalmi rendszerben, hiszen egyik rendszer a másiktól születik. Olyan szembetűnő módon mutatkoznak

ezek a jelenségek, hogy a kevésbé iskolázott figyelőt megtévesztik és arra a következtetésre csábítják, hogy *a mai társadalmi rendszer is* adhatja mindazt, amire szükségünk van. Igaz ez? Valóban, sok mindent orvosolhat a felsorolt betegségek közül. „Lenyeshetik” a kinövéseket, enyhíthetik az osztályok szembenállását, a nemek harcának azokat az összecsapásait, amelyeket nem a természet, hanem a *gazdasági rend* váltott ki. De ez a lenyésés, ez az enyhülés a *hatalmi viszonyoktól* függ. Minden erőeltolódás veszélyezteteti, visszaveszi, megsemmisíti az esetleges eredményeket. Csak intézményesen megoldva, csak egy *új társadalmi rendszer új intézményeibe* beleépítve lehetnek állandóak ezek az eredményeik.

Ezt a változást, ennek biztonságát sokszoros vágyakozással óhajtja a *gazdaságilag elnyomott nő*. De boldog és békés-e az a nő, akinek a jelenlegi társadalmi rend a legtöbbet nyújtja anyagiakban! Úgy véljük, hogy nem lehet boldog, ha önmagával szemben őszinte tud lenni. A nő munkaereje, munkakészsége a gazdasági ellátottság teljességében: *főlősleg*, amellyel nem tud mit kezdeni. Ha a társadalmi munkamegosztásban a rosszul kimunkált és rosszul elosztott munkalehetőségek valamelyike után nyúl, *gyűlölt konkurrensé* válik, aki elveszi valakitől a kenyeret, holott nincs reá szükség-e. Hol hasznosítsa képességeit? Háztartásának aprólékossága nem köti le, a reprezentálás üressége nem elégítheti ki, a szociális munka mai jellege hamar visszariasztja a lélekkel dolgozó nőt, mert megérti, hogy *gazdasági előfeltételek* megteremtése nélkül semmit sem ér ez a tevékenység. A kártyázó, cociktailozó, divat- és szépségszalónokat *látogató nők forgataga jelzi a főlőslegesség érzésétől* való tudatos vagy öntudatlan menekülést.

Felszabadulást keres a nő, az igazi asszony a mai társadalmi rendszerrel együttjáró nyomorúságok, kétségek, kisebbségek! érzések alól. A *nő emancipációjára* törekszik, amely azonban csak az *ember emancipációjával* együtt történhetik. Ha a nő felszabadulása azt jelenti, hogy a nőt, mint dolgozót, feleséget, anyát megkötő *társadalmi és jogi hátrányok* megszűnnek, de változatlanul megmaradnak azok a *gazdasági hátrányok*, amelyek az embert megkötik, akkor a világ semmit sem változott. A kizsákmányolás lényegén nem változtat és nem enyhít az a körülmény, hogy a nő szavazhat, szakmát tanulhat, szabad pályákra léphet, állampolgársága fölött maga határozhat, saját nevét viselheti vagy akármi ehhez hasonló más siker. *A szocializmus társadalmi rendje a két nem egyenlő jogait és egyenlő kötelességeit a gazdasági egyenlőség alapjára építi.* Neon falanszter ez, hanem test és lélek felszabadulása» gazdasági és szellemi erők felszabadulása, teremtő ösztönök és alkotó értelem felszabadulása. Nem vevőre és eltartóra várakozó rabszolgánők világa, hanem a bátran és zavaró körülmények nélkül párjukat, gyermekük apját választó asszonyoké.

Nagyszerű perspektíva! Az *ember méltóságát, gyönyörű képességét*: a gyermek világrahozatalát becsülő nő szebbet és boldogabban nem álmodhat ebben a fenekestül felfordult világban. És hogy valósággá váljék, csak önmagunktól, saját cselekvő együttműködésünk-től függ!